

AXBOROTNI JAMIYATDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI

Karimov Ilyosxo'ja Ravshan o'g'li

*CHDPU Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili yo'nalishi 24/1-
guruh talabasi*

karimovilyosss10@gmail.com

Scientific supervisor: **Doston Mahkamov**

mahkamovbk@gmail.com

Annotatsiya: *"Axborotni jamiyatda tutgan o'rni va ahamiyati" mavzusida yozilgan ushbu ishda axborot tushunchasining mazmun-mohiyati, uning ijtimoiy hayotdagi roli va axborot jamiyatining shakllanishidagi o'rni yoritib beriladi. Jamiyatda axborot oqimlarining erkinligi, tezligi va ishonchliligi taraqqiyotning muhim omili sifatida baholanadi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalari orqali axborotni uzatish, saqlash va tahlil qilish imkoniyatlari tahlil etiladi. Annotatsiyada axborot xavfsizligi, axborot madaniyati va axborotga asoslangan qarorlar qabul qilishning ahamiyati ham alohida ta'kidlangan. Mazkur mavzu bugungi raqamli asrda har bir fuqaroning axborotga bo'lgan munosabatini shakllantirish, axborotdan to'g'ri va samarali foydalanish zarurligini asoslaydi.*

Kalit so'zlar: *Axborot, jamiyat, axborot texnologiyalari, axborot madaniyati, axborot xavfsizligi, raqamli jamiyat, axborot oqimi, ijtimoiy tarmoqlar, axborot almashinuvi, axborotning ahamiyati.*

Kirish

Axborot insoniyat hayotida azaldan muhim o'rin egallab kelgan. Ammo ayniqsa XXI asrda, texnologiyalar va raqamli vositalarning jadal rivojlanishi natijasida axborot butun jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylandi. Axborot deganda faqatgina yangiliklar yoki ma'lumotlar emas, balki ular orqali shakllanadigan tafakkur, qarash, qaror va xatti-harakatlar tushuniladi. Zamonaviy dunyoda axborot vositalari, internet va raqamli texnologiyalar yordamida axborotning harakatlanish tezligi, yetkazilish ko'lam va ta'sir kuchi mislsiz darajaga yetgan.

Bugungi globallashuv sharoitida har bir inson, tashkilot va davlat axborotni qanday boshqarayotganiga qarab taraqqiyot sari intiladi yoki ortda qoladi. Axborot resursi endilikda tabiiy boyliklar qatorida eng muhim strategik manbaga aylangan. Axborot jamiyatining shakllanishi esa, fuqarolarning axborot madaniyati, axborot xavfsizligi, va media savodxonlik darajasini oshirishni taqozo qiladi. Shu bois, ushbu mavzuda axborotning jamiyatdagi o'rnini va ahamiyatini chuqur tahlil qilish, uning rivojlanish bosqichlari, asosiy funksiyalari, ijtimoiy hayotga ta'siri hamda dolzarb muammolarini o'rganish bugungi kunda juda muhim hisoblanadi. Mavzuning dolzarbligi ham aynan shunda — axborotdan foydalana olgan jamiyatlar muvaffaqiyat sari intiladi, foydalana olmaganlari esa axborot muammolari girdobida qoladi.

Asosiy qism

Axborot — bu odamlar, jamiyat yoki texnik tizimlar o'rtasida uzatiladigan, saqlanadigan va tahlil qilinadigan ma'lumotlar majmuasidir. U inson tafakkurining mahsuli bo'lib, voqelik haqidagi bilim va tasavvurlarni shakllantiradi. Axborot bilim olish, qarorlar qabul qilish, muammolarni hal etish va kommunikatsiyani ta'minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Texnologik taraqqiyot natijasida axborotning roli yanada ortdi — endilikda axborot bu nafaqat bilim, balki kuch, boylik va boshqaruv vositasi sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Axborot jamiyati — bu bilim va axborot resurslari asosida rivojlanadigan, iqtisodiy-ijtimoiy hayoti raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan zamonaviy jamiyat shaklidir. Bunday jamiyatda quyidagi xususiyatlar ustunlik qiladi: Axborot texnologiyalari asosiy ishlab chiqarish vositasiga aylanadi; Iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish sohasi, ayniqsa axborot xizmatlari, yetakchi o'rinni egallaydi; Ta'lim, fan, madaniyat, sog'liqni saqlash va boshqaruv tizimlari raqamli axborot vositalariga tayangan holda faoliyat yuritadi; Fuqarolarning axborotga ega bo'lishi, undan foydalanish va tahlil qilish madaniyati rivojlangan bo'ladi. Axborot har bir ijtimoiy tizimning ichki va tashqi munosabatlarini belgilovchi asosiy elementdir. Jamiyatda axborot quyidagi sohalarda muhim rol o'ynaydi: Ijtimoiy soha: Axborot ijtimoiy ongini shakllantiradi, aholining turmush tarzi, fikrlash doirasi va ijtimoiy

faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ommaviy axborot vositalari (OAV), ijtimoiy tarmoqlar va bloglar fuqarolarning jamoaviy ongini belgilashda muhim vositaga aylandi.

Siyosiy soha: Axborot siyosiy qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Saylov kampaniyalari, siyosiy axborot targ'iboti va axborot urushlari orqali jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatish mumkin. Iqtisodiy soha: Raqobatbardoshlik, bozor tahlili, strategik rejalashtirish va innovatsion faoliyat axborotning to'g'riligiga bog'liq. Bugungi kunda axborot resurslari va intellektual kapital eng muhim iqtisodiy boylikka aylangan. Ta'lim va fan: Zamonaviy ta'lim jarayoni axborot texnologiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Masofaviy ta'lim, elektron kutubxonalar, sun'iy intellekt va ma'lumotlar bazalari orqali bilim olish imkoniyatlari kengaydi. Axborot texnologiyalari (AT) — bu ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, qayta ishlash va uzatish bilan bog'liq barcha vosita va jarayonlar majmuasidir. AT jamiyat hayotida quyidagi ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda:

Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish; Uzoq masofali muloqot, masofaviy ish va ta'lim imkoniyatlari; Elektron hukumat (e-government) orqali davlat xizmatlarini soddalashtirish; Tibbiyotda telemeditsina va axborot tizimlari orqali kasalliklarni erta aniqlash. Shu bilan birga, AT ayrim salbiy oqibatlariga ham olib kelishi mumkin: axborot ifloslanishi, yolg'on xabarlar (feyk news), kiberjinoyatlar, shaxsiy hayot daxlsizligining buzilishi va psixologik bog'liqlik (axborotga qaramlik).

Axborotdan samarali va ongli foydalanish uchun har bir fuqaro axborot madaniyatiga ega bo'lishi zarur. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi: Isbotlangan, ishonchli axborot manbalarini tanlash; Axborotni tahlil qilish, taqqoslash, xulosalash; Etik axborot almashinuvi va mualliflik huquqiga rioya qilish. Bundan tashqari, axborot xavfsizligi ham dolzarb masala bo'lib, u axborotning maxfiyligi, yaxlitligi va mavjudligini ta'minlashga qaratilgan. Bugungi raqamli dunyoda axborot hujumlari, firibgarlik va shaxsiy ma'lumotlarning o'g'irlanishi keng tarqalmoqda. Davlat, tashkilotlar va shaxsiy foydalanuvchilar axborot xavfsizligini ta'minlashda zamonaviy vositalardan foydalanishlari lozim.

Axborot bugungi kunda strategik resurs sifatida davlatlararo raqobatda ham muhim o‘rin tutadi. Dunyodagi ko‘plab qudratli davlatlar o‘z ta’sir doirasini kengaytirishda axborot vositalaridan faol foydalanadilar. “Axborot urushi” atamasi aynan shu jarayonni ifodalaydi — ya’ni raqibning axborot maydonini egallab, u orqali ijtimoiy fikrni boshqarish, noto‘g‘ri ma’lumotlar tarqatish, ishonchni yo‘qotish va ichki ixtiloflarni kuchaytirish orqali uni zaiflashtirish.

Misol:

2016-yilgi AQSh prezidentlik saylovlarida xorijiy axborot aralashuvi borasida keng muhokamalar bo‘ldi. Shuningdek, Rossiya-Ukraina mojarosida ham ikki tomon axborot urushi vositalaridan faol foydalangan. Bu holatlar axborotning qurolga aylanganligini isbotlaydi. Axborot orqali jamiyatdagi qadriyatlar tizimi shakllanadi. Ayniqsa yoshlar ijtimoiy tarmoqlar, internet saytlari, filmlar va videobloglar orqali o‘z dunyoqarashini, orzu-umidlarini va hayot tarzini belgilab oladilar. Bu esa axborot tarqatishdagi mas’uliyatni oshirish, yosh avlodga sog‘lom, foydali va ilmiy asoslangan axborot berishni taqozo etadi. Ammo bu bilan birga: Yolg‘on, shov-shuvli va tajovuzkor kontentlar orqali yoshlarning ongiga salbiy ta’sir ko‘rsatilmoqda; Irqchilik, ekstremizm, zo‘ravonlik targ‘ib qiluvchi kontentlar ijtimoiy muammolarni kuchaytirmoqda; Madaniy qadriyatlarning yemirilishi, milliy identitetning yo‘qolishiga olib keluvchi globallashtirish axborot vositalari orqali sodir bo‘lmoqda.

Bugungi kunda ko‘plab mamlakatlarda "axborot iqtisodiyoti" tushunchasi keng qo‘llanilmoqda. Bu iqtisodiy modelda asosiy mahsulot — ma’lumot va bilim hisoblanadi.

Kompaniyalar foydani ishlab chiqarish vositalari emas, balki ma’lumotlar tahlili va sun’iy intellekt orqali orttirmoqda. Korxonalar o‘z faoliyatini raqamlashtirish orqali xarajatlarni kamaytiradi va samaradorlikni oshiradi. Elektron tijorat (e-commerce), onlayn xizmatlar, kriptovalyutalar kabi yangi sohalar aynan axborot iqtisodiyoti mahsulidir. Misol: Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft — dunyodagi eng qimmat kompaniyalar bo‘lib, ularning asosiy boyligi — foydalanuvchilarga oid axborotlardir.

O'zbekiston Respublikasida ham axborot siyosati va raqamli transformatsiya sohalarida salmoqli islohotlar olib borilmoqda: "Elektron hukumat" tizimi orqali davlat xizmatlari raqamlashtirilmoqda; Axborotlashtirish strategiyasi asosida internet infratuzilmasi kengaymoqda; Axborot xavfsizligi bo'yicha qonunlar va normativ hujjatlar ishlab chiqilmoqda; Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha oliy ta'lim yo'nalishlari kengaymoqda. Shuningdek, OAV erkinligi, so'z erkinligi va jurnalistikaning zamonaviy standartlarga moslashuvi borasida ham ijobiy qadamlar tashlanmoqda.

Axborot jamiyati istiqbolli bo'lishi uchun quyidagilarga e'tibor qaratish zarur:

Ta'lim tizimida axborot madaniyatini bolalikdan boshlab shakllantirish; Raqamli savodxonlik darajasini oshirish; Axborot texnologiyalariga teng huquqli kirish imkoniyatini yaratish; Milliy axborot xavfsizligini ta'minlash; Innovatsion g'oyalar va startaplarni qo'llab-quvvatlash orqali axborot iqtisodiyotini rivojlantirish.

Xulosa

Bugungi axborot asrida axborot — har qanday jamiyatning taraqqiyoti, xavfsizligi va barqaror rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. U inson tafakkurini shakllantiradi, ijtimoiy ongni boshqaradi, iqtisodiyotni rivojlantiradi va siyosiy tizimning barqarorligini ta'minlaydi. Axborot vositalari, raqamli texnologiyalar va internet platformalari jamiyat hayotining deyarli barcha sohalariga chuqur kirib borgan. Axborotdan to'g'ri va samarali foydalanish, uni tanqidiy tahlil qilish, ishonchli manbalarni ajrata olish — har bir fuqaroning axborot madaniyatini belgilovchi mezonlardir. Shu bilan birga, axborot xavfsizligini ta'minlash, yolg'on xabarlar va manipulyatsiyalarning oldini olish, yosh avlodni sog'lom axborot muhitida tarbiyalash ham dolzarb vazifalardandir. O'zbekiston sharoitida ham axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi, elektron hukumat, raqamli xizmatlar va axborotga oid islohotlar jamiyat rivojiga kuchli turtki bermoqda. Kelajakda raqamli transformatsiyani yanada jadallashtirish, intellektual salohiyatga asoslangan axborot iqtisodiyotini shakllantirish va fuqarolarning axborot savodxonligini oshirish mamlakatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, axborotning jamiyatdagi oʻrni nafaqat texnik yoki iqtisodiy jarayonlar bilan, balki insonning tafakkuri, madaniyati va ijtimoiy faolligi bilan chambarchas bogʻliqdir. Unga ongli, masʼuliyatli va strategik yondashish har qanday jamiyatning muvaffaqiyatli kelajagining garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat — yengilmas kuch. — T.: Maʼnaviyat, 2008.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli Oʻzbekiston – 2030” strategiyasi toʻgʻrisidagi qarori. — T.: 2020-yil.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi rasmiy sayti: <https://mitc.uz>
4. Toʻxtayev B. Axborot madaniyati asoslari. — T.: “Fan va texnologiya”, 2017.
5. <https://soff.uz/product/malumotlar-bazasi-axborotning-jamiyatdagi-orni-va-ahamiyati>
6. <https://jdpu.uz/mavzu-axborotni-jamiyatda-tutgan-orni-va-ahamiyati/>